

Streszczenie

Rozprawy doktorskiej mgra Adama Czarneckiego *Kolektywizacja rolnictwa na Pomorzu Środkowym w latach 1948 - 1956*

Problematyka dotycząca kolektywizacji polskiej wsi doczekała się już pokaźnej listy publikacji. Obserwuje się coraz więcej publikacji na temat kolektywizacji w ujęciu poszczególnych regionów ówczesnej powojennej Polski. Dotychczas nie doczekano się jednak opracowania na ten temat w odniesieniu do obszaru Pomorza Środkowego. Uzupełnienie tej białej plamy może stanowić istotny wkład w usystematyzowaniu stanu wiedzy na temat socjalizacji polskich wsi. Region Pomorza Środkowego rozumiany jest w tym przypadku jako obszar terytorialny mieszczący się w granicach administracyjnych terenów ziem wchodzących w skład województwa koszalińskiego utworzonego w lipcu 1950 roku i wydzielonego z województwa szczecińskiego.

Celem rozprawy jest przedstawienie procesu kolektywizacji Pomorza Środkowego, jego przyczyny, przebiegu i reperkusji. Z uwagi na fakt, że zagadnienie dotyczące tego regionu Polski, jak dotąd nie doczekało się żadnego opracowania w postaci monografii, próba podjęcia badań na ten temat oraz przedstawienie ich wyników wydaje się być uzasadniona.

Podstawową metodą badawczą była kwerenda archiwalna oraz analiza i krytyka zdobytych źródeł. Prace badawcze objęły analizę dokumentów zgromadzonych w Archiwum Państwowym w Koszalinie oraz jego oddziale zamiejscowym w Słupsku, a także Archiwum Państwowym w Szczecinie. Kwerenda archiwalna prowadzona była również przez okres kilku lat w Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie oraz oddziałach w Szczecinie i Gdańsku, a także Archiwum Akt Nowych w Warszawie.

Jako cezurę początkową w pracy określono rok 1948, czyli moment, kiedy władze PPR podjęły decyzję w sprawie zmiany dotychczasowej polityki rolnej w Polsce. Mimo wcześniejszych zapewnień o utrzymaniu gospodarki rolnej opartej na gospodarstwach indywidualnych, obrano kurs na kolektywizację polskiej wsi. Za okres schyłkowy polityki kolektywizacji wsi Pomorza Środkowego przyjęto 1956 rok,

który przyniósł zmianę na najwyższych szczeblach ówczesnej władzy partyjno – państwowej oraz odwrót od dotychczasowej polityki rolnej państwa.

Rozprawa składa się z czterech rozdziałów. Pierwszy *Geneza polityki kolektywizacji w Polsce* przedstawia przyczyny warunkujące wejście powojennej Polski na drogę kolektywizacji rolnictwa. Wskazuje przy tym na czynniki, warunkujące zamianę dotychczasowej polityki rolnej. Ta część pracy przedstawia również sposób kształtowania się ram instytucjonalnych i organizacyjnych przyszłych spółdzielni produkcyjnych, a także proces prawotwórczy ekonomicznych i społecznych determinantów, które miały działać jako zachęta do włączenia się rolników w skład takich gospodarstw.

Rozdział drugi *Metody kolektywizacji* przedstawia katalog działań władz, jakie podejmowano, aby zrealizować plan kolektywizacji rolnictwa oraz w jaki sposób łamano opór tej grupy gospodarzy, która z wielu względów na taki scenariusz wydarzeń zgodzić się nie chciała. Ta część pracy obrazuje również poczynania lokalnego aparatu partyjnego i organów bezpieczeństwa państwa wobec opierającym się zmianom polityki agrarnej rolnikom. Rozdział dysertacji został poświęcony również przedstawieniu procesu powstawania pierwszych tego typu gospodarstw w tym regionie, ich liczby oraz dokładnego rozmieszczenia, zasad funkcjonowania, a także dalszych losów, aż do chwili odstąpienia od koncepcji forsowania idei spółdzielczości produkcyjnej.

Rozdział trzeci *Społeczeństwo wobec kolektywizacji* obrazuje zróżnicowane postawy głównych adresatów reformy – rolników. Na tym tle przedstawiono również postawy wobec projektowanych zmian w rolnictwie innych, nierolniczych grup społeczeństwa zamieszkującego ówczesne Pomorze Środkowe, jak przedstawiciele mniejszości narodowych, mniejszości wyznaniowych, duchowieństwa katolickiego, członków poszczególnych ugrupowań politycznych, w tym nielegalnej opozycji, a także działających wówczas grup podziemia niepodległościowego.

Ostatni rozdział zatytułowany *Konsekwencje polityki kolektywizacji wsi Pomorza Środkowego* poświęcony został zagadnieniu wymiernych efektów kolektywizacji dla wsi regionu Pomorza Środkowego w wymiarze społecznym i gospodarczym.